

Internetno medvrstniško nasilje

mag. Anton Toni Klančnik

Uprava kriminalistične policije GPU

Prispevek obsega pregled različnih oblik nasilja, ki ga izvajajo tudi mladoletne osebe (mlajši od 18 let) v okviru šolskega prostora v odnosu do vrstnikov in do šolskih avtoritet (strokovnih delavcev vzgojno izobraževalnih institucij - VIZ). Pregled oblik nasilja sprva zajema splošne (klasične) oblike, ki jih načeloma strokovni delavci VIZ poznajo, nato pa sledi tudi predstavitev nasilja, storjenega s pomočjo interneta, računalniške opreme in programskih orodij. Pogosteje se izkazuje, da otroci in mladostniki v primerjavi s starši, učitelji in drugimi strokovnimi delavci prednjačijo v funkcionalnem poznavanju računalniških vsebin (tematik, orodij), so naprednejši poznavalci zmogljivosti spletnih vsebin, a so tudi precej bolj radovedni, naivni in drzni. Pogosto ne uporabljajo elektronskih naprav in interneta z dobrimi in koristnimi nameni. Namen prispevka je osvetliti nekatere temne plati spletnega nasilja mladih, ki naj strokovnim delavcem VIZ daje možnosti za njegovo prepoznavanje in nadaljnjo obravnavo. Prispevek naj hkrati spodbudi strokovni kader v VIZ, da se tudi sam prične učiti in nadgrajevati ta znanja.

Uvod

Na več šolah sem staršem in njihovim otrokom predaval o varni rabi interneta, ko sem (vselej ločeno) ene in druge povprašal, kako obvladajo delo z računalniki in spletnimi orodji. Zanimalo me je tudi, kako otroci ocenjujejo tovrstna znanja pri svojih starših, starši pa pri otrocih. Odgovori otrok so bili pričakovani, češ da njihovi starši 'itak nimajo pojma'. Odgovori staršev pa so bili malce nenavadni in nepričakovani, češ naj se otroci zabavajo z računalniki, malo miru pa morajo imeti oboji, tudi otroci imajo pravico do zasebnosti v svoji sobi, saj to je le računalnik in ne bo noben 'pedofil' ven skočil, še vedno smo v bližini, doma se jim nič

ne more zgoditi, mi smo prvi, ki jim bomo pomagali in tako naprej. Otroke sem vprašal tudi, kako je z učitelji. Odgovor je bil precej deljen: nekateri učitelji, ki so v manjšini, se spoznajo na te stvari, so pa zato preostali učitelji, ki otrokom ne segajo niti do kolen. Seveda bi bila zanimiva resna študija na to temo, a za kaj takega bi bilo potrebno več časa, dobra izbira metode raziskovanja in interpretacije, saj se ob tem poraja vrsta vprašanj: je računalnik primarno namenjen delu ali zabavi, je zgolj sredstvo za iskanje informacij in različnih podatkov v izobraževanju, se ga lahko zlorabi za kriminalno dejavnost, je mogoče otroka spolno zlorabiti preko spleta, nad njim izvajati nasilje, ga pripraviti do avtonasilja oziroma mu škodovati tako, da ima lahko uničeno otroštvo in celosten razvoj? Ko sem ta vprašanja zastavil staršem in učiteljem, so bili odgovori s strani staršev večinoma zavrnilni, pri učiteljih pa večinoma pritrdilni.

Spletne vsebine

Mladostniki so pogosto zelo radovedni, vedoželjni, iščejo lastno identiteto, vrednote, idole; zagotovo pa je nadvse pomembno upoštevati še posebna subkulturna (neformalna) pravila ter t. i. razredno dinamiko med njimi. V tem obdobju preizkušajo svoje meje (npr. s spremljanjem informacij na spletu in njihovim konzumiranjem, akceptiranjem, detektiranjem, z morebitno kritiko in tudi zavračanjem), pa tudi meje svojih vrstnikov (npr. kako se bo nekdo odzval na to, kar je on objavil na spletu oz. na nekem forumu, blogu ali socialnem omrežju o svojem sovrstniku ali o sebi), staršev in skrbnikov (npr. s časom prebitem on-line, s pregledovanjem pornografskih spletnih portalov), šolskih in drugih avtoritet ter eklatantnih dogodkov (npr. s snemanjem: učitelja med poukom, pretepa dveh vrstnikov, sošolke na stranišču /.../ ter z objavo takšnega posnetka npr. na raznih spletnih portalih Youtube, Mojvideo idr., s prenašanjem piratskih kopij avtorskih del). Iz povedanega je jasno, da brez kančka dvoma v realno življenje slehernega posameznika, torej tudi mladostnika, vstopa še virtualni svet, v katerem pa kljub vsemu veljajo precej podobna pravila kot v siceršnjem svetu – bonton in spoštljivo vedenje, varstvo zasebnosti, argumentirana kritika, spodobno mnenje, skrb za varnost, spoštovanje osebnosti, varstvo avtorskih pravic, samozaščitno ravnanje idr. Vzgojni modeli naj bi torej zajemali tudi odnos vsakega posameznika do spletnih vsebin, do dela z računalnikom v spoštljivem odnosu do drugih (so)uporabnikov.

Šterkova, Zupaničeva in Žavbijeve (2007: 8) navajajo, da virtualni svet mladostnikom predstavlja dodaten vir informacij o sebi, spremembah, ki se jim dogajajo, pa tudi kot vir informacij pri oblikovanju njihove samopodobe ter spolne identitete. Prek interneta iščejo stike, z njimi eksperimentirajo in tudi ohranjajo že obstoječe stike s svojimi vrstniki iz realnega sveta (prav tam). Ko mladostnik na spletu preizkuša svoje meje in meje drugih, ko utegne biti impulzivnejši v izražanju svojih pristinih čustev (od najbolj iskrenih do najbolj skritih), vključno z jezo, žalostjo in sovraštvom, predvsem pa tedaj, ko za sredstvo svojega delovanja zlorabi svojo (pre)moč, je potrebno govoriti o relativno novejšem pojmu, cyberbullyingu (ang.): spletno ustrahovanje, spletno ali internetno medvrstniško nasilje, kiber-nasilje, spletno zbadanje, tudi internetno nasilje mladih idr. Glede spletne ustrahovanja v družbi praviloma velja konsenz, da je takšna spletna aktivnost nesprejemljiva, neustrezna, škodljiva, nevarna in pogosto tudi prepovedana. Spletno medvrstniško nasilje je pogostejše med mladostniki, zato se tega izraza praktično ne povezuje na relaciji odrasla oseba - mladostnik. Ključna razlika med novejšo obliko nasilja med mladimi preko interneta v primerjavi z neposrednim medvrstniškim nasiljem je v njegovi naravi, značaju oz. bistvu. V Unicefovem poročilu o varnosti otrok na spletu so po Shariffu zapisali, da je moč medvrstniško nasilje opredeliti tako, da je otrok izpostavljen ponavljajočem se obnašanju, ki mu škoduje oz. mu utegne škodovati, pri čemer pa takšno obnašanje obsega neravnovesje moči, kar preprečuje žrtvi, da bi se temu obnašanju uprla ali ga zaustavila (Child Safety Online, 2011: 3). V preteklosti se je izvajanje (neposrednega) medvrstniškega nasilja načeloma zaključilo že z odhodom mladostnika iz šole domov, v današnjih časih pa so kar naprej povezani s svetovnim spletom, kar pomeni, da pred spletnim nasiljem nikoli niso varni. Spletno nasilje se kaže v najrazličnejših oblikah. Prihaja do objavljanja sovražnih spletnih strani, različnih žaljivih in ponižujočih zapisov na forumih, blogih, različnih socialnih omrežjih, kjer se izraža hudo sovraštvo (celo brez nekega posebnega motiva). Kočevarjeva (2005: 20) pravi, da se veliko nasilja na internetu dogaja na forumih, katerim je skupno, da so namenjeni pogovorom in izražanju mnenj o specifičnih javnih temah. Na teh spletnih mestih se znajdejo tudi žaljiva sporočila, zalezovanje in spletno sovraštvo

(prav tam). Zagotovo pa lahko takšne objave predstavljajo celo nadaljnje epizode neposrednega medvrstniškega nasilja, sploh s tehnologijo, ki za kontinuirano zbadanje in ustrahovanje ponuja neslutene možnosti. Glede na predstavljeno je možno spletno nasilje povezovati s klasičnimi vrstami nasilja, torej s psihičnim, fizičnim in spolnim nasiljem. Ekonomski vidiki so običajno opazni kot posledica, ko naj bi žrtev ustrezno sanirala vse težave, ki jih je imela pri uporabi programskih orodij in spletnih aplikacij (zamenjave gesel, nadimka, presonalizacija novih orodij), vključno z zamenjavo računalniške opreme v širšem pogledu (mobilni telefon, tablični, prenosni, osebni računalnik idr.).

Spletne aktivnosti kot oblike nasilja

Kot rečeno gre za spletne aktivnosti posameznika ali skupine ljudi, ki z objavljanim lažnih, neresničnih, žaljivih, nespodobnih, emocionalno obarvanih in pejorativnih izrazov (psovki, kletvic), sovražnega govora, slik, podob, seksualiziranih oglasov za spolne usluge proti plačilu (s telefonsko številko, sliko, naslovom bivališča), karikatur in videoposnetkov neposredno prizadenejo konkretnega posameznika. Torej žrtev utegne

prejeti vznemirjajoča sporočila in slike preko mobilnega telefona, po e-pošti, preko klepetalnice, lahko se zgodi, da se nekdo dokoplje do žrtvinega gesla za e-pošto ali ga spremeni, prične uporabljati njen nadimek, objavlja žrtvine osebne podatke ali preprosto povedano vse informacije, ki škodijo žrtvini časti ali dobremu imenu preko klepetalnice, spletnega dnevnika (blog, forum) ali na samostojni spletni strani, s pomočjo zlorabe njenega gesla ali nadimka pošilja žaljiva sporočila drugim (da pride do situacije, ko nasilnež uspe spreti med seboj žrtev in njene vrstnike, svojce, znanca), utegne celo pošiljati škodljivo programsko vsebino (virusi, črvi, trojanski konji) in pornografijo.

Kot dodatna oblika nasilja nad vrstnikom se pojavlja tudi t. i. seksting. S tem izrazom se definira pošiljanje seksualiziranih ali sorodnih sporočil ali posnetkov (video, slike), pogosto s pomočjo mobilnih telefonov (MMS, tudi e-pošta). V začetku gre najpogosteje za vzajemen odnos med dvema vrstnikoma, ki si izkazujeta ljubezen, naklonjenost, telesno privlačnost in/ali zaupanje ter si tudi na tak način izmenjujeta lastna intimna, erotična oz. pornografska gradiva (sama posnameta svoje telo v kočljivih pozah, detajle svojih

spolnih organov, tudi med masturbiranjem). Glede na to, da je začetek takšnega sekstinga pogosto povezan z njunim medsebojnim osebnim pristankom, pa se ob skrhani zvezi vrstnikov, ob zlorabi zaupanja ali z maščevanjem takšni posnetki večkrat znajdejo tudi na svetovnem spletu, kjer imajo do njih dostop žrtvi bližnji ljudje (svojci, sošolci, vrstniki). Seveda takšni posnetki pogosto zaidejo na spletni strani s pornografskimi gradivi, z dodatnimi karakteristikami (novo ime osebe, pohujšljiv opis vsebine gradiva). Torej, trenutek za tem, ko avtor lastnih seksualiziranih posnetkov posreduje svoje posnetke naprej po mobilnem telefonu ali preko svetovnega spleta, izgubi popolni nadzor nad njimi za vedno. Posnetke je moč vselej znova in znova prepošiljati, kopirati, objavljati tudi v trenutkih, ko je to lahko za žrtev najbolj neprijetno. Nikoli več ni mogoče vzpostaviti lastnega nadzora nad njimi, saj se posnetki večno ohranijo na svetovnem spletu. Seksting je brez dvoma velik problem med dandanašnjimi mladostniki po vsem svetu, tudi v Evropi in Sloveniji.

Omenjeno spletno nasilje se lahko prikazuje v različnih smereh: lahko poseže v žrtvin dom in njen intimni prostor, potencialni

obseg občinstva je neprimerno velik, vzemirljiva sporočila ali slike se lahko razširijo z neverjetno hitrostjo. Kako naj žrtev uspe nadzirati objavljene vsebine in kako naj, če sploh, poskrbi za odstranitev vsebin, ki so zaokrožile po svetovnem spletu? Zaradi relativne anonimnosti (ki lahko zavede ljudi k sodelovanju v nevarnih spletnih aktivnostih, ki jih sicer ne izvajajo v realnem svetu) je storjeno ne glede na vlogo, ki jo imajo pri tem početu (zalezovalec, nasilnež, opazovalec), skoraj nemogoče popraviti. Po mnenju Buljan Flanderjeve, Krmekove, Borovca in Muhkove (2007) se sama anonimnost izkazuje tudi s skrbno izbranim vzdevkom udeležencev v virtualnem svetu, kar pravzaprav pomeni, da se uporabniki načeloma medsebojno ne morejo takoj prepoznati, oz. za drugega vedeti, kdo je kdo v realnem življenju. Še več, mnogi vedo o drugih zgolj to, kar se objavi na spletu (blogi, forumi, klepetalnice, socialna omrežja, spletni portali). Res pa je, da anonimnost omogoča ljudem več odprtosti tudi pri stvareh, o katerih ne bi nikdar javno spregovorili (prav tam).

Nasilneži, žrtve in odzivanje žrtev

Nasilneži konkretnega posameznika praviloma osebno poznajo, lahko pa pride tudi do napadov na žrtev po posredniku, ko ta

prične izvajati podobna ali enaka dejanja zoper konkretnega posameznika (Buljan Flanderjeva s sodelavci, 2007). Isti avtorji ocenjujejo, da gre verjetno za nevarnejšo vrsto nasilja preko spleta, saj pogosto vključuje tudi odrasle osebe, celo tiste z zelo slabimi nameni. Posamezniku (žrtvi) ni povsem razumljivo, kako do tega prihaja, posledice pa so nesporno grozljive – proti nekemu, ki je povsem nedolžen in je žrtev opisanega nasilja po posredniku, se obrnejo tudi najbolj zvesti prijatelji, vrstniki. Zaradi kršitve pravil na nekem forumu (ki jih žrtev sploh ni prekršila), pa ji administrator prepreči nadaljnje sodelovanje, celo lastni roditelji ali skrbniki bi žrtev utegnili kaznovati itn. Ob tem so vsi, ki so žrtvi obrnili hrbet, v resnici postali posredniki v zlorabi, ne zavedajoč se tega (prav tam). Pride lahko do začaranega kroga, katerega mladostnik ne bo zmozel sam razrešiti, ga ustaviti ali ga zapustiti brez ustrezne strokovne pomoči.

Nasilneži, izvajalci spletnega nasilja so pogosto sovrstniki žrtev (mladostniki). Do njih so lahko nasilni zaradi različnih vzrokov: lahko je nasilnež sam žrtev nasilja (v lastni družini ali drugih vrstnikov), morda ima priučen vzorec, da se z nasiljem rešuje različne probleme, lahko pa skuša z nasiljem vzpostaviti svoj status v neki vrstniški skupini. Seveda

pa ti razlogi ne pomenijo opravičila za izvajanje nasilja nad drugimi. Na strani žrtev so brez dvoma bolj ranljivi tisti mladostniki, ki se ne zmorejo ali ne znajo postaviti zase. Najpogosteje so žrtve tisti, ki so na nek specifičen način 'drugačni' od nasilnežev, npr. zaradi videza, postave, šolskega (ne)uspeha, imena, narodnosti, socialnega statusa, lahko gre za novega sošolca v razredu, za mirnega in prijaznega mladostnika, učenca s pozitivnim odnosom do učitelja, hendikepiranega mladostnika, mladostnika razvezanih staršev idr. Lahko pa posebnega razloga za nasilje nad njimi ni. Žrtev je strah povedati, kaj se ji dogaja in to skuša skriti pred odraslimi v strahu, da jo bodo vrstniki pričeli dojemati kot slabiča in strahopetneža – ali celo iz strahu, da se bo situacija še poslabšala. Žrtvin strah in brezup je toliko večji, kolikor dlje časa se nad njo izvaja (spletno) nasilje oz. kolikor pogosteje je mladostnik tarča napadov in ustrahovanj, kot tudi razsežnost nasilja. Titley (2004: 33) navaja, da se dejanj, ki ogrožajo integriteto in varnost posameznikov, morda niti ne opazi, dokler se ne pokažejo posledice, ter nadaljuje, da nasilje v šolah neposredno in posredno prinaša škodljive kratkoročne in dolgoročne posledice (prav tam). Kako se mladostniki odzivajo na medvrstniško nasilje, vključno s spletnim nasiljem svojih vrstnikov?

Zagotovo različno: nekateri znaki oz. posledice se pokažejo zgolj pri enem posamezniku, spet drugi pri večini. Znaki in posledice, ki so razvidni iz spodnjega seznama, se medsebojno zelo prepletajo, zaradi česar je potrebno posamezne znake in posledice pri nekem posamezniku vselej obravnavati v kontekstu vsega, kar je že znanega o tem posamezniku. Ob sami zaznavi, da je posameznik žrtev nasilja (zlorabe), pa je treba nepojasnjene znake in posledice povezovati z novimi dejstvi in okoliščinami primera.

Znaki in posledice nasilja

- ▶ zavračanje obiska šole, izražanje strahu glede odhoda v šolo in iz šole, odpor do šole,
- ▶ prošnje za prevoz, spremstvo v šolo, pogoste so tožbe o bolehnosti, izostanki od pouka, beg od doma
- ▶ otrokom (žrtvam) se poslabša učni uspeh, dosežki pri delu v šoli in drugi dosežki,
- ▶ prihajajo domov z uničenimi, poškodovanimi oblačili, knjigami, šolskimi potrebščinami,
- ▶ prihajajo domov lačni (nasilnež jim vzame malico, denar zanjo), zmanjkuje jim stvari,
- ▶ prosijo za denar ali začnejo krasti denar (da ga dajo nasilnežu), stalno 'izgubljajo' žepnino,
- ▶ postanejo zadržani, potegnjeni vase, začnejo jecljati, jim primanjkuje zaupanja vase,
- ▶ postanejo depresivni, imajo slabo samovrednotenje, samospoštovanje in samopodobo,

- ▶ postanejo zadržani, pasivni, raztreseni, prestrašeni, pomanjkanje energije, ranljivost, kronična zaskrbljenost, hudi glavoboli, napadi panike, občutek nemoči, imajo napade joka, porušeno psihično ravnovesje, različne somatske motnje, imajo motenje razpoloženja, čustvovanja, počutja, spanja, prehranjevanja, hranjenja,
- ▶ zavračajo pogovore o tem, kaj je narobe, so podvrženi socialni izolaciji,
- ▶ agresivno vedenje navzven, imajo izbruhe jeze, postajajo delinkventni,
- ▶ suicidalno vedenje, samomorilne misli, poskusi samomora, samomori, samopoškodovanja,
- ▶ dodatno pri spletnem nasilju: izkazovanje sramu (seksting).

Vir: <http://www.policija.si/>, <http://www.poliklinika-djeca.hr/> in iz izkušenj avtorja.

Sklep

Spletno ustrahovanje, oz. internetno medvrstniško nasilje je najpogosteje povezano z mladostniki, ki z ali brez posebnega motiva objavljajo in razširjajo vznemirljive, boleče, ponižujoče, napadalne, neresnične in lažne vesti o drugih ali slikovno gradivo, ki se s pomočjo spleta zelo hitro razširi med ciljne prejemnike (osebe, ki izpostavljeno žrtev največkrat poznajo). Za žrtev to pomeni brezobzirni napad na njeno intimo in zasebnost ter posledično tudi hud pritisk vrstnikov, zaradi česar lahko utrpí hude travme, psihično stisko, emocionalno izčrpanost in celo izvrši samomor iz sramu in/ali obupa. Zato je vsakomur, zlasti pa mladim, težko

predstaviti težo, zlo, škodo in nevarnosti, ki jih brez telesnega kontakta (fizično nasilje) predstavlja spletno nasilje med mladimi (vključno s šolskimi trači, ki zvesto najdejo pot tudi do spletnih strani (Buljan Flanderjeva s sodelavci, 2007)).

Bolečina žrtve je neprimerno večja, ko nekdo objavlja žaljive, intimne in sovražne zapise, slike na spletu, saj tam ostanejo za vedno (tudi po t. i. odstranitvi podatkov s spleta, je možno najti predhodne objave). Na medvrstniško nasilje (internetno, klasično) je zato potrebno odreagirati takoj, čimprej, še preden se razraste tako daleč, da si otroci vzamejo dragoceno življenje. •

Literatura

- Buljan Flander, G., Krmek, M., Borovec, K., Muhek, R. (2007). Nasilje preko interneta – cyberbullying. Zagreb, Poliklinika za zaščito djece grada Zagreba, <http://www.poliklinika-djeca.hr/>.
- Klančnik, A. T., predavanje 'Na mladih e-svet stoji in kje smo mi?'
- Kočevar, V. (2005). Verbalno nasilje v interaktivnih forumih, diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- Online Safety, Insafe Project Manager, Brussels, <http://www.saferinternet.org/>, (25.4.2012).
- Policija, Uradna spletna stran policije - preventiva, <http://www.policija.si/>, (28.4.2012).
- Shariff, S., (2008). Cyber-Bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home, Routledge, London & New York. V: Child Safety Online – Global challenges and strategies (2011). Florence, Innocenti Research Centre, Unicef.
- Stop cyberbullying, WiredKids, Inc., Washington, <http://www.stopcyberbullying.org/>, (28.4.2012).
- Šterk, T., Zupanič, T., Žavbi, A (2007). Kaj morate vedeti o internetu, pa si niste upali vprašati svojih otrok? – priročnik za starše. Ljubljana, Projekt SAFE-SI, Center za metodologijo in infomatiko, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani.
- Titley, G. (2005). Mladi in preprečevanje nasilja - priporočila za mladinsko politiko. Ljubljana, Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK, Urad za mladino Republike Slovenije.